

זכור - 2

הנושא של שיעורנו הוא "זכור". כפתיחה, נבדוק מי זוכר מה למדנו בפעם שעברה... מה ההגדרה של מלאכות "שמור"? כל אחד ייתן דוגמא אחת למלאכת שמור. מהן שלוש הקבוצות הנוספות של מצוות השבת?

שלב א' – מבוא

בשיעור הקודם פגשנו את ארבעת היסודות של השבת - זכור, שמור, כבוד ועונג. בשיעור זה נצלול לתוך מצוות זכור. שאלת פתיחה:

- האם מישהו מכס מצליח להיזכר באירוע שהתקרב והוא רצה לזכור שהוא מגיע? (מסיבת סיום, חלוקת תעודות, בר מצווה, טיול מיוחד וכו')
- כיצד הרצון לזכור השפיע עליך? (התרגשות, לחץ...)
- מה עשית כדי לזכור זאת? (דיבר על זה שוב ושוב, התכוון, קנה בגדים/כיבוד, כתב על לוח השנה, תלה הזמנה על המקרר...)

כעת נעבור למצוות זכור הקשורה לשבת ונראה האם יש קשר בין הדרכים שבהן צריך לזכור את השבת לבין הדרכים שבהן אנחנו זוכרים אירועים המתקרבים אלינו. נפתח בשאלות לתלמידים:

- א. מאיזה פסוק לדעתכם נלמדות מצוות ה"זכור"? - "זכור את יום לקדשו" (שמות כ, ח).
- ב. מהו לדעתכם הציווי בפסוק זה? על מה הוא מצווה לדעתכם? (שאלה זו היא שאלת פתיחה לגירוי והכוונה לנושא הלימוד בשיעור זה, שבו ננסה לעשות היכרות מקיפה עם כל היבטי המצווה).

שלב ב' – זכור בשבת עצמה

נראה כעת, שמצוות זכור מולידה ציוויים גם במשך השבוע (כהכנה לשבת) וגם בשבת עצמה:

נקרא את המקור הבא:

רמב"ם (הלכות שבת, פרק כט הלכה א)

מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר (שמות כ) "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש. וצריך לזכרהו **בכניסתו וביציאתו**, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

נשאל:

1. על אילו פעולות נצטוונו כחלק ממצות זכור? (התשובה היא כמובן קידוש והבדלה).

2. כיצד לדעתכם, קידוש והבדלה מסייעים לזכירת השבת? רמז - מדוע הם זווקא בכניסת היום וביציאתו? (התשובה היא שמטרתם לציין שאנחנו נמצאים בשלב מעבר בין חול לשבת. ההצבעה על המעבר מראה על ההבדלה בין שבת לחול ובכך על הייחודיות של השבת ועליונותה על ימות החול).
3. מה צריך לזכור על פי מקור זה? (אולי את קדושת השבת ואת חשיבות היום, אולי שזכור שהגיעה השבת ועלינו לשנות את התנהגותנו ואת הרגלינו היומיומיים ונעבור ל"מצב שבת")

שלב ג' – זכור במהלך השבוע

כעת נראה שיש שתי פעולות הנדרשות מאתנו במשך השבוע, שמטרתן היא זכירת השבת:

א. הקדשת חפצים ומזון לטובת השבת

1. רש"י על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" מביא גמרא (ביצה טז.) כפרשנות על הציווי "זכור":
תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת.
א. למה לדעתכם התכוון רש"י?
ב. תנו דוגמא כיצד ניתן ליישם את דברי רש"י.
2. הגמרא במסכת ביצה (טו.) מביאה סיפור הממחיש לנו סוג זכירה זה:
תניא אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה, אומר: זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השנייה ואוכל את הראשונה.
א. מה צריך לזכור על פי מקור זה? (אולי את חשיבות ההכנה לשבת והדאגה לאווירה מיוחדת בה, אולי את הצורך להתכונן לשבת מבעוד מועד)
ב. לאיזו פעולה שגרתית שההורים עושים כל השבוע, נותן פירוש זה משמעות גדולה? (תשובה: קניות בסופר, בכל שבוע ההורים קונים מאכלים מיוחדים לשבת - בשר, עוף, שתייה וכו'. לאור פירוש זה ייחוד מאכלים מיוחדים לשבת, זה ממש קיום של מצוות זכור).

ניתן לראות ממקורות אלו עד כמה השבת צריכה להיות במחשבתו של אדם. גם כשהוא נמצא בסופר...

ב. הזכרת השבת במהלך התפילה

באיזה חלק בתפילה מזכירים בכל יום את השבת? (שיר של יום).
מדוע לדעתכם הפתיחה לשיר של יום מנוסחת כך שהשבת מוזכרת בכל יום?
נלמד את הסבר הרמב"ן לניסוח זה.

רמב"ן (שמות כ', ח') :

שהיא מצוה שנזכור תמיד בכל יום את השבת (=שיר של יום) שלא נשכחו ולא יתחלף לנו בשאר הימים, כי בזכרנו אותו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת, ונודה בכל עת שיש לעולם בורא.

א. כיצד שיר של יום מהווה קיום של מצוות זכור? (תשובה: ברמה הפשוטה מזכירים את השבת בכל יום, וברמה עמוקה יותר יש כאן אמירה שכל ימות השבוע הם הכנה לשבת - "יום ראשון/שני בשבת", כל השבוע אנחנו מצפים ומייחלים לביאת השבת, שהיא פסגת השבוע).

ב. מה צריך לזכור על פי מקור זה? שימו לב היטב לדברי הרמב"ן... באמצעות זכירת השבת אגב שאר ימי השבוע, אנחנו מזכירים בעצם את מעשה בראשית – את העובדה שהעולם נברא ע"י הקב"ה בששה ימים ואחריהם יום מנוחה.

שלב ד' - סיכום

מצוות זכור דורשת מאתנו לעשות פעולות (במשך השבוע ובשבת) המזכירות לנו את ייחודיות השבת, וכדברי הרמב"ן (שם) - "והכוונה... כי זכור מצוות עשה, צוה שנזכור יום השבת לקדשו ולא נשכחו".

לסיים : כעת נסו לחשוב כיצד כל אחד יכול להכניס לחיים שלו "תזכורת" אישית על השבת במשך השבוע.

שאלות סיכום :

1. כיצד זוכרים את השבת בכניסתה וביציאתה?
2. כיצד זוכרים את השבת באמצע השבוע?
3. מה המשמעויות העמוקות יותר של זכירת השבת? (למה בעצם צריך לזכור)?